

5.

ULUSLARARASI
TÜRKİYE TÜRKÇESİ
AĞIZ ARAŞTIRMALARI
ÇALIŞTAYI BİLDİRİLERİ

7-8 Kasım 2019

V. ULUSLARARASI
TÜRKİYE TÜRKÇESİ
AĞIZ ARAŞTIRMALARI
ÇALIŞTAYI BİLDİRİLERİ

Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağz Araştırmaları alıştayını (V: Adana:
2019)

V. Uluslararası Türk Türkiye Türkçesi Ağz Araştırmaları alıştayını
Bildirileri: 7-8 Kasım 2019 .--Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021.

768 s.: tbl, řkl., hrt.; 24 cm.— (Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek
Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 1383)

ISBN 978-975-17-4791-4

1. Toplantılar, Ağz Araştırmaları—Türkiye Türkçesi 2. Türk Dili,
Ağz Araştırmaları--Toplantılar

410.6

Türk Dil Kurumu Yayınları

V. ULUSLARARASI
TÜRKİYE TÜRKÇESİ
AĞIZ ARAŞTIRMALARI
ÇALIŞTAYI BİLDİRİLERİ

7-8 Kasım 2019

ADANA

Ankara, 2021

Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 1383

V. ULUSLARARASI TÜRKİYE TÜRKÇESİ
AĞIZ ARAŞTIRMALARI ÇALIŞTAYI BİLDİRİLERİ
7-8 Kasım 2019

*

Metin denetimi:

TDK - Uzman Âdem TERZİ

*

Sayfa ve kapak tasarımı:

TDK - Fayik YANGIR

*

Baskı:

Birinci baskı: Ankara, 2021 Mart

ISBN: 978-975-17-4791-4

*

Dağıtım:

Türk Dil Kurumu

Atatürk Bulvarı No: 217

06680 Kavaklıdere / ANKARA

Telefon: +90 (312) 457 52 00

Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83

Genel ağ: <http://tdk.gov.tr>

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre
eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

İçindekiler

SUNUŞ • 13

AÇIŞ KONUŞMALARI • 14

Prof. Dr. Faruk YILDIRIM • 14

Prof. Dr. Leylâ KARAHAN • 14

Prof. Dr. Feyzi ERSOY • 16

Prof. Dr. Mustafa KİBAR • 16

PANEL • 18

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN • 18

Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ • 18

Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR • 18

Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA • 21

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY • 24

BİLDİRİLER • 29

Derleme Sözlüğü'ne Göre Adana İli Ağzındaki Bitki Adlarının Diğer Ağız Bölgeleriyle İlişkisi ve Kavram Alanları • 29

Ayşehan Deniz ABİK - Bilal Erdem DAĞISTANLIOĞLU - Nevin MAZMAN

Türkiye'de Karaçay-Malkar Türkçesi Dil Etkilenimi • 51

Ali AKAR - Ayşe GÜNAY

Ulupamir Kırgızcasında Türkiye Türkçesi Söz Varlığı • 71

Cüneyt AKIN

Doğu Anadolu Bölgesi Ağızları ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında Altsıralama Yapılarının Alansal Yayılımı Üzerine Kullanım Tabanlı Dil Bilimsel Bir Değerlendirme • 77

Mehmet AKKUŞ

Elazığ İli Kovancılar Göçmen Ağzının Şekil Bilgisi Bakımından Yerleşmesi • 101
Ercan ALKAYA - Murat DOĞAN •

Türkçe ile Zazaca Arasındaki İlişkiler Bağlamında
Diyarbakır/Çermik Örneği • 129

Serdar ALTUNTAŞ

Nahçıvan (Azerbaycan) ve Kars (Türkiye) Ağızlarındaki Hayvancılıkla İlgili
Söz Varlığının Karşılaştırmalı Tahlili Üzerine Bir İnceleme • 139

Ebülfaz AMANOĞLU GULİYEV

Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmalarında Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarının
Yeri ve Önemi • 153

Hülya ARSLAN EROL •

Ağız İlişkileri ve Etkileşimleri Bakımından Antalya/Kumluca Türkmen
Toplulukları • 163

Emine ATMACA - Özlem GÜZEL

Lübnan Türk Ağızları Söz Varlığı ile Türkiye Türkçesi Ağızları Arasındaki
Ortaklıklar ve Katkılar • 185

Özgür Kasım AYDEMİR

Ceyhan Nogay Türkleri Ağzı ve Özellikleri • 193

Serpil AYDUTTU ÇEVİK

Yalova İli Yerli Ağzı ile Kütahya ve Aydın İli Ağızlarının İlişkileri • 203

Anıl ÇELİK

İzmir'in Ödemiş İlçesindeki Kosova Göçmenlerinin Ağzı Üzerine • 221

Aylin ÇAKIR

Karapınar Yerli ve Türkmen Ağızlarının Karşılaştırılması • 235

Kazım ÇIRACI •

Kars İli Ağızları Bağlamında Karacaören Köyünde Yaşayan Estonlar ve Genel
Ağız Özellikleri • 249

Muhammed ÇİTGEZ

Erzurum, Kars, Ardahan ve Artvin Ağızlarında “Akrabalık” Kavram Alanına
Giren Adlar • 257

Melek ÇUBUKCU

Eskişehir İli Yerli Ağızlarının Balkan Muhacir Ağızları Üzerindeki Ses Bilgisel ve Biçim Bilgisel Etkileri • 281

Erdoğan BOZ - Songül İLBAŞ •

Göçmen ve Yörük Ağızlarının Ölçünlü Dile Yaklaşma Eğilimleri Üzerine İstatistikî Bir Deneme • 295

Talat DİNAR

Balkan Muhacir Ağızlarının Eskişehir İli Manav Ağızlarına Etkileri • 307

Fatih DOĞRU - Ferdi BOZKURT

Rumeli ve Kıbrıs Ağızlarında Küçültme Biçimleri Örnekleminde Bir Dil Teması Türü Olarak Sıklık Kopyalaması • 323

Oğuzhan DURMUŞ • 323

Tokat Erbaa Göçmen Türk Ağızları ve Yerli Ağızla İlişkileri • 335

Kürşat EFE

Sivas Ağızlarının Diğer Anadolu Ağızlarıyla ve Yazı Dili Olan Türk Lehçeleriyle Fonetik ve Morfolojik Benzerlikleri • 349

Emin EMİNOĞLU

Bartın Ağızlarında Altsesbirimlerin Alt Ağız Bölgelerindeki Görünümleri • 363

Gönül ERDEM NAS

Karaçay Türkçesine Türkiye Türkçesi Etkisi (Eskişehir ve Çevresi) • 373

Dilek ERENOĞLU ATAİZİ

Yerli Ağızlar Arasındaki İlişki Mardin Örneği • 383

Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ

Ağız İlişkileri Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım • 409

Serpil ERSÖZ

Bulgaristan Sahası Burgaz İli Türk Ağızlarının Rumeli Ağızları Arasındaki Yeri • 417

Nurcihan GÜNEŞ

Makedonya ve Kosova Türk Ağızlarına Dil Teması Yoluyla Geçen Kopyalama Örnekleri • 443

Ahmet GÜNŞEN

Türkçedeki O'lu Dudak Uyumunun Prizren Ağzındaki Görünümü • 475

Ayla HAFIZ KÜÇÜKUSTA

Karadağ Topraklarında Türkçe ve Karadağlıca Ağızlarının Etkileşimi • 483
Alpay İĞCİ

Manisa Yerli ve Göçmen Ağzında Soru Ekinin Yeri • 535
Ayşe İLKER • 535

Toplum Dil Bilimi Bağlamında Sözcüksel Değişimler: Eskişehir İli Yerli ve Göçmen Ağızları Örneği • 547
Duygu KAMACI GENCER - Göksel SERT

Dil Bilimsel Temaslar Açısından Siirt ve Siirt Merkez Ağzında Türkçenin Katmanlaşması • 571
Mehmet Vefa NALBANT

Hatay Ovakent Özbek Göçmenlerinde Kod Değişimi ve Dil Karışması • 585
Jale ÖZTÜRK •

Irak Türkmen Ağızları ile Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eş Değerler ve Bunların Ortaya Çıkmasında Arkaik Anlamaların Rolü Üzerine • 599
Önder SAATÇİ

ABD’de Yaşayan Ahıska Türklerinin Ağzı • 635
Erol SAKALLI • 635

Balkan Göçlerinin İslâhiye Yerli Ağzına Etkisi (Kırıkçalı Köyü Örneği) • 643
Emine SOYYİĞİT

Fethinden İtibaren İstanbul’un Türk Nüfusu ve İstanbul Ağzının Oluşumu Üzerine • 657
Hatice ŞAHİN

İzmir’in Menemen İlçesinde Konuşulan Yerli ve Göçmen Ağızları Üzerine • 667
Adiye ŞİMŞEK

Ahıska Ağzına Yerli Ağızların Etkileri (Denizli-Honaz Örneği) • 677
Turgut TOK

Yörük ve Göçmen Ağızları Etkileşimi Bağlamında Ceyhan Ağzında “-AyIn” Biçim Birimi • 687
Yeter TORUN ÖĞRETMEN

Adıyaman Ağızlarında Kullanılan Şimdiki Zaman Ekleri ve Etnik Köken İlişkisi • 701

Mehmet YEŞİLKAYA

Ağızlar Arası Etkileşim ve Dil İlişkileri Bağlamında Suriye ve Lübnan Türkmen Ağızları Üzerine Notlar • 713

Faruk YILDIRIM

Türkiye Türkçesi Doğu Karadeniz Ağızlarında Ön Seste /f/ ~ /p/ Nöbetleşmesi Yabancı Bir Dilin Etkisi Olabilir mi? • 731

Hüseyin YILDIZ

Çukurova'da Bir Göçmen Ağızı: Giritçe veya Giritlice • 751

Muna YÜCEOL ÖZEZEN

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE GÖRE ADANA İLİ AĞZINDAKİ BİTKİ ADLARININ DİĞER AĞIZ BÖLGELERİYLE İLİŞKİSİ VE KAVRAM ALANLARI¹

*Ayşehan Deniz ABİK**

*Bilal Erdem DAĞISTANLIOĞLU***

*Nevin MAZMAN****

Giriş

Söz varlığı içerisinde belli bir konuma sahip olan bitki adları, insan yaşamı için vazgeçilmez bir unsur olmaları yönüyle hemen her dilde farklı şekillerde anılagelmiş ve bu durum zamanla bitkilere dair zengin bir söz varlığı envanterinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bitkilerin insan yaşamındaki rolü, onları yalnızca botanik biliminin değil ağız biliminin de önemli bir malzemesi hâline getirmiştir.

Halk tarafından yenilebilen, ilaç ve boyar madde olarak kullanılabilen güzel kokulu ve zehirli bitkiler iyi bir şekilde tanınmış ve bunlara birtakım özel adlar verilmiştir (Baytop 2007: 6). Halkın kültürüne, yaşam biçimine ve daha birçok ögeye dair önemli bilgiler taşıyan bitki adları, farklı usullerle oluşturulmuş, bitkilerin adlandırılmasında halkın kültür ve yaşayışı oldukça etkili olmuştur. Bitkilerin, çok eski zamanlardan beri başta çeşitli hastalıkların tedavisi olmak üzere birçok alanda kullanılıyor olmaları da onların adlandırılışında önemli bir rol oynamıştır.

Zengin bitki türlerine ev sahipliği yapan ülkemizde, herhangi bir bitkinin farklı yörelerde farklı adlarla karşılanması olgusu, Türkçede özellikle yerel

¹ Bu çalışma, SBA-2019-12107 proje numarasıyla ÇÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

* Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, denizabik@cu.edu.tr.

** Dr. Öğretim Üyesi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, erdemdagistanlioglu@cu.edu.tr.

*** Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, mznevin@gmail.com.

ağızlarda, bitki türlerinin sayısından kat kat fazla bitki adının bulunması sonucunu doğurmuştur (Önler 2004: 273).

Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi'nin yeni derlemelerle genişletilmesi ve geliştirilmesiyle hazırlanmış olan *Derleme Sözlüğü*, ağızlara dair önemli kaynaklardan biri olarak içerdiği dil malzemesi yönüyle oldukça zengindir. Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığını yansıtan bu sözlüğün içinde yer alan bitki adları, derlendikleri ağız bölgelerine göre başta adlandırılış biçimleri ve temsil ettikleri bitkiler bakımından olmak üzere birçok yönden çeşitlilik arz etmektedir. Bazı bitki adları pek çok ağız bölgesinde yaygın olarak bilinip kullanılırken bazı bitki adları ise yalnızca belirli ağızlarda kullanılmaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde Adana kaydıyla² verilen bitki adlarının esas alınmasıyla hazırlanan bu çalışmada, bir taraftan söz konusu ağız bölgesinde yer alan bitki adları sunulurken diğer taraftan bu ağız bölgelerinde yer alan bitki adlarının Türkçenin diğer ağızlarında hangi bitkilere karşılık geldikleri ve nasıl adlandırıldıkları yönündeki hususlara yer verilmiştir. Bu durum, Adana ili ağzına ait bitki adlarının diğer ağız bölgelerindeki varlığının görülebilmesi açısından önemlidir.

1. Adana İli Ağzına Ait Bitki Adları ve Diğer Ağız Bölgelerindeki Varlıkları

Bu çalışmada incelenmek üzere *Derleme Sözlüğü*'nde tespit edilen ve Adana ili ağzına ait olduğu belirtilen toplam 109 bitki adına yer verilmiştir. İncelemeye esas alınan bitki adlarının bazıları yalnızca Adana ve çevresini kapsayan ağızlarda kullanılmaktadır. Diğer taraftan bazı bitki adları ise farklı ağız bölgelerinde de kullanılmakta fakat kimi zaman aynı bitki adı illere, ilçelere ve köylere göre çeşitli yönlerden farklılık göstermektedir. Bazı bitki adlarının da birden fazla bitkiyi temsil ettiği görülmektedir. Bu husus hem Adana hem de farklı illere ait ilçe ve köyleri kapsayan ağızlar için de geçerlidir. Aşağıda, Adana için kaydedilen bitki adlarının hem Adana ve çevresinde hem de var olduğu bilinen diğer ağız bölgelerinde hangi bitkileri ifade etmek üzere kullanıldıkları ortaya koyulmuştur:³

Ağcebek: *Derleme Sözlüğü*'nde Adana için kaydedilen bitki adları arasında yer alan ağcebek, Rumkuş-Karaisalı'da 'beyaz kuru fasulye' olarak be-

² Günümüzde Adana'dan bağımsız ayrı bir "il" olan ancak *Derleme Sözlüğü*'nin hazırlandığı dönemde Adana iline bağlı olarak verilen birçok yer bu çalışma dâhilindedir.

³ Bu çalışmada incelenen bitki adlarının yalnızca Adana ve çevresinde kullanılan biçimlerine yer verilmiştir. Bu nedenle bir bitki adının başka ağız bölgelerinde farklı biçimlerine rastlamak mümkündür. Örneğin, Adana'da hompur ve kumbur adlarının başka ağızlardaki değişkesi 'kumpir'dir.

lirtilmişken yine Adana için verilen bir kayıta söz konusu bitki adının ikinci anlamı ‘börülce’ olarak verilmiştir.

Andız: Yerebakan-Feke ve Kadirli’den kaydedilen bitki adı, meyvesinden pekmez yapmak suretiyle kullanılan ve yaprakları dikenli bir çeşit ardıç türünü temsil etmesine karşın, Antalya ve Muğla’nın köylerinde ‘selvi ağacı’ni karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Aynı bitki adı, Acıpayam-Denizli ve *Ayvacık-Çanakale’de ‘bir çeşit çam’ olarak tanımlanırken Elmalı-Antalya’da ‘bir çeşit katran ağacı’na, Bolu’nun bazı ilçelerinde, *Zile-Tokat’ta ve Korküler *Yalvaç -Isparta’da da çeşitli ot türlerine karşılık gelmektedir.

Babaçça: Papatya’yı karşılamak üzere Çakalkuyusu -Adana’da kullanılan ‘babaçça’ adının Argıthanı *Ilgın -Konya’da ‘pire öldüren bir çeşit ot’u ifade etmek üzere kullanıldığı görülmektedir.

Boruk: Mehmetli, *Kadirli -Adana’dan kaydedilen ‘dağlarda yetişen, kokulu, süpürge ve yakacak olarak kullanılan çalı veya bir ot’ türü olan boruk, hem Bahçe *Osmaniye’de hem de *Gemlik -Bursa ve *Kandıra -Kocaeli’de ‘katırtırnağı’ bitkisinin diğer adı olarak kullanılmaktadır.

Çedene: Adana’da ‘kendir, kenevir tohumu’ için bilinen bitki adı, *Şebinkarahisar -Giresun, Van, Karaözü *Gemerek -Sivas ve Sarıhamzalı *Sorgun -Yozgat’ta ‘keten tohumu’nu, İstanbul, *Alucra -Giresun, Zana-Amasya ve Kesirik, -Elâzığ’da ‘sakız ağacı meyvesi’ni, Aksaray -İstanbul, Hisarcık *Yayladağı -Hatay, Maraş ve çevresinde ise ‘çam kozalağı’ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Dilmit: Söz konusu bitki adı Adana’da ‘erken olgunlaşan bir çeşit siyah üzüm’e karşılık gelirken *Bozdoğan -Aydın ve *Milas -Muğla kayıtlarına göre ‘taneleri ufak olan bir çeşit zeytin’ türünü temsil etmektedir.

Göbelek: Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye, *Bahçe, *Kozan-Adana’da kullanılan bu bitki adı, yine Adana sınırları içerisinde değerlendirilen *Kayışlı’da ‘ebegümecine benzeyen bir bitki’ye, *Saimbeyli’de ise ‘tütün tohumu’na karşılık gelmektedir. Ayrıca aynı bitki adının, *Milas -Muğla’da ‘olmamış incir’, Çamköy *Göhlhisar, Konak, Güney *Yeşilova, Başpınar *Tefenni -Burdur; Kale ve Gündoğdu -Bursa’da ‘mısır koçanı’, Yassıören *Senirkent -Isparta’da ‘ökse otu’, *Nazilli -Aydın’da ‘palamut ya da meşenin göbeği, kozalağın içi’ olarak kullanıldığı görülmektedir.

Harnıp: *Osmaniye -Adana kaydına göre ‘kocayemiş ağacı ve meyvesi’ni temsil eden harnıp, aynı ağız bölgesinin kayıtları arasında yer alan Boz-

doğan, Kesmeburun *Osmaniye'de 'keçiboynuzu ağacı ve meyvesi' için kullanılmaktadır.

Kabarcık: *Osmaniye-Adana'da 'ince kabuklu, yuvarlak, beyaz, çekirdekli bir çeşit üzüm' türünü ifade eden bitki adının karşılığı *Anamur-İçel'de 'soğan köklü, parlak yeşil yapraklı, beyaz çiçek açan bir bitki'ye denk gelmektedir.

Kendirik: Çığışar *Kadirli-Adana'da 'kenevir' için kaydedilen bu bitki adı, *Silifke-İçel'de 'börülce', Çöplü *Gürün-Sivas'ta ise 'keten tohumu' olarak bilinmektedir.

Kındıra: Adana ili ağzında yer alan ve 'bir çeşit kamış' olarak bilinen söz konusu bitki adı, aynı ağız bölgesinde değerlendirilen Gavurdağı *Osmaniye'de 'eğrelti otu'nu karşılamaktadır. Diğer taraftan aynı bitki adının Afyon, Isparta, İzmir, Antalya, Maraş, İçel ve Konya'ya bağlı ilçe ve köylerden derlenen ağızlarda, bazı ot türlerini ifade etmek üzere kullanıldığı görülmektedir. Kındıra, burada bahsi geçen iller dışında Çemişgezek -Tunceli'de bir çalı türünü, Pınarlıbelen *Bodrum-Muğla'da bir çeşit saz bitkisini, *Bünyan-Kayseri'de ise 'sulu yerlerde biten ince, uzun, sert yapraklı bir çeşit çayır' bitkisini temsil etmektedir.

Kocabaş: Adana başta olmak üzere birçok ilde 'pancar/şeker pancarı' olarak bilinmesine karşın kocabaş bitki adı, Kayseri'de 'turp' bitkisini, Samsun *Havza'da ise yalnızca 'lahana'yı karşılayacak anlamda kullanılmaktadır.

Koyungözü: Adana'dan derlenen bitki adları arasında yer alan koyungözü, papatya olarak bilinirken aynı bitki adı, Kumdanlı *Yalvaç -Isparta, Karamanlı *Tefenni -Burdur, *Alayunt -Kütahya, *Ilgaz, *Kurşunlu -Çankırı, Sivas ve *Bodrum -Muğla'da 'çiğdem', *Erciş -Van'da ise 'iri, yassı taneli bir çeşit kara üzüm' olarak bilinmektedir.

Koz: Gâvurdağı *Osmaniye, *Kozan -Adana kayıtlarında ceviz anlamında kullanılan koz bitki adı, Genezin *Avanos -Nevşehir'de doğrudan 'kabuklu meyve' için kullanılmaktadır. Adana ili ağzında koz dışında cevizi karşılamak üzere kullanılan diğer bir bitki adı ise kinez'dir.

Mamık: *Derleme Sözlüğü'*nde Adana için yer verilen mamık bitki adı, bu ağız bölgesinde üzüm için kullanılırken Malatya, Maraş, Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı -Hatay, Üçem *Bala -Ankara, Kökşer -Kırşehir ve Namrun *Tarsus -İçel'de 'dağda yetişen bir erik türünü temsil etmektedir.

Pazı: Höketçe *Saimbeyli -Adana'da 'meşe ağacının meyvesi ve palamut'u ifade etmek üzere tercih edilen pazı adlandırması, Karkıncık *Artova -Tokat'ta 'kısa boylu ardıç ağacı' nı karşılamaktadır.

Püren: *Osmaniye-Adana'da süpürgeotu'nu temsil eden bu bitki adı, İncirlik'te 'sarı, kırmızı çiçek açan, ufak yapraklı, arıların çok sevdiği bir çeşit ot'u ifade etmektedir. Diğer taraftan, aynı bitki adı *Afşin -Maraş ili ağzında 'mazi ağacı' olarak anlaşılmaktadır.

Sirken: Çığşar *Kadirli -Adana kayıtlarına göre 'yabani semizotu' olarak anlaşılan söz konusu bitki adı, Isparta, Burdur, İzmir Denizli başta olmak üzere daha birçok ağız bölgesinde 'yabani ıspanak' bitkisi olarak bilinmektedir.

Suluzırtlak: Adana ve çevresinde 'limon'u ifade etmek için kullanılan bu bitki adı, Muzvadı *Ermenek Konya'da Portakal için kullanılmaktadır.

Şalak: Bu bitki adı, Adana ve çevresinde kavun ve karpuz'un büyümemiş hallerini karşılarken *Mesudiye -Ordu, Giresun, Trabzon, ve Rize'de 'tohumluk hıyar'ı, sadece Giresunda ise 'tohumluk domates'i temsil etmektedir.

Tefek: Adana ve köylerinde 'asma yaprağı' olarak anlandırılırken Teniste *Anamur İçel'de doğrudan asma ve üzüm ağacını, İğneciler *Mudurnu -Bolu'da kavun, karpuz, hıyar vb. bitkilerin yapraklarını, Sasallı *Menemen -İzmir'de ise ebeğümecinin en kalın dalı ya da kartlaşmış ebeğümecini karşılamak üzere kullanılması dikkat çekmektedir.

Topalak: Adana ili ağzında, çayır otuna benzer bir çeşit bitkiyi ifade etmek için tercih edilen söz konusu adın, Adana dışında birçok ilde farklı bitkileri temsil ettiği görülmektedir. Topalak bitki adı *Bolvadin -Afyon, *İskilip -Çorum'da domates için, Eymir *Bozdoğan-Aydın, Bağlılı *Eğridir-Isparta, *Tire -İzmir'de ise çiğdeme benzer bir çeşit bitki için kullanılırken Maralar *Bafra -Samsun'da bir çeşit saz bitkisine, Başpınar *Tefenni -Burdur, Çivanyaylağı *Mersin, *Silifke -İçel'de ceviz büyüklüğündeki yumru kökü yenilen bir çeşit bitkiye ve İçel, Muğla ve Bodrumda ise çeşitli bitki türlerine karşılık gelmektedir.

Toruk: *Kozan, *Kadirli-Adana'da 'yeni yetişen çam ağacı, fidan' için kullanılan toruk, Samsun ve Trabzon'da ise tütün için kullanılmaktadır.

Yarpız: *Osmaniye-Adana'da 'yabannesesi'ni karşılayan bu bitki adı ile Diyarbakır, *Darende -Malatya'da oğulotu, Kocabergos *Bandırma -Balıkesir'de ise kuzukulağı anlaşılmaktadır.

Zavrak: Çandırlar *Feke -Adana'da hıyar karşılamak üzere tercih edilen bu adlandırma, Tokat'ta 'kızılıklık bitkisi', Keşanuz-Ankara'da ise 'havuç' için kullanılmaktadır.

*Derleme Sözlüğü'*ndeki Adana ili ağzı verilerinden hareketle, kimi bitki adlarının Adana dışında diğer ağız bölgelerinde de bulunduğu, bu bitki adlarının bazen aynı bazen de farklı bir bitkiyi karşılamak üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aşağıda yer alan liste, hem Adana ili ağzı için kaydedilen bitki adlarını hem de bu adları Adana ağzıyla aynı anlamda kullanan diğer illeri ortaya koymaktadır. Bu husus, incelemeye esas alınmış olan ağız bölgesinden kaydedilen bitki adlarının diğer illere ait ağızlarda aynı anlamda ne kadar bilindiğinin ve kullanıldığının bütüncül olarak görülebilmesine olanak sağlamaktadır.

İncelenen bitki adlarından bir kısmının Latince karşılıkları tespit edilmiş olup ilgili adın yanına eklenmiştir. Latince isimlerine ulaşılabilen bitki adları için *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü'*nün yanı sıra Çukurova Üniversitesi Botanik Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halil Çakan ve Mersin Üniversitesi Botanik Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Z. Ayşe Everest'in yardımlarına başvurulmuştur.

Ağan ağacı (Nerium oleander): Zakkum (C I, s. 80). *Kadirli -Adana.

Ağcebek/Acebek(Phaseolus vulgaris): Beyaz kuru fasulye, fasulye (C I, s. 43,86). Rumkuş *Karaisalı -Adana.

Ağcebek/Acebek (Vigna unguiculata): Börülce (C I, s. 86). -Adana.

Andız (Juniperus drupacea): Yaprakları dikenli olan bir çeşit ardıç (C I. s. 261). İshaklı *Bolvadin -Afyon Karahisar; *Tavas köyleri, *Acıpayam, Tekkeköy -Denizli; *Foça -İzmir; Mustafabeyli *Develi, Avşar köyleri -Kayseri; Kızıllar, *Karaman, *Ermenek köyleri -Konya; *Kilis -Gaziantep; *Andırın köyleri, -Maraş; Yerebakan *Feke, *Kadirli -Adana.

Babaçça/Babacca (Matricaria chamomilla): Papatya (C II, s. 448). Kızılköy *Dinar, İshaklı *Bolvadin -Afyon; Akçaşar *Eğridir -Isparta; Anbarcık *Göhlisar, -Burdur; Ekse *Çal, -Denizli; -Balıkesir; -Kütahya, *Sivrihisar, Tokat, İkipınar -Eskişehir; -Nevşehir; Eğirler *Beyşehir, *Karaman -Konya; Çakalkuyusu -Adana; Hacıhamzalı *Tarsus -İçel; *Serik, *Gazipaşa -Antalya; Müskebi *Bodrum -Muğla.

Baladura (Lycopersicon esculentum): Domates (C II, s. 467). Gökpınar *Akşehir -Konya; -Adana.

Boruk: Dağlarda yetişen, kokulu, süpürge ve yakacak olarak kullanılan çalı, ot (C II, s. 741). Uluğbey *Eğridir -Isparta; Tekkeköy, Yumrutaş *Acı-

payam -Denizli; Çağlan, İkipınar *Mihalıççık -Eskişehir; -Çorum; *Kilis -Gaziantep; *Elbistan -Maraş; Çepni *Gemerek -Sivas; Bektaşlı, Gülabi -Yozgat; Üçem *Balâ, Çayırılı *Haymana, Kürkcü, Güdül *Ayaş -Ankara; *Bünyan -Kayseri; *Avanos -Kırşehir; Mehmetli, *Kadirli -Adana.

Boruk (Partium junceum): Katırtırnağı (C II, s. 741). *Gemlik -Bursa; *Kandıra -Kocaeli; Bahçe *Osmaniye -Adana.

Bozteftik: Kısa ve boz kılçıklı, yufkası ince açılan buğday (C II, s. 752). Kırıklı *Karaisalı -Adana.

Cibille (Portulaca oleracea): Semizotu (C III, s. 955). -Adana.

Cilpirli: Bir çeşit çalı (C III, s. 967). *Kadirli -Adana; Cilpirt Çakallı -Adana.

Çaltı diken (Aliurus spina-christi): Diken, çalı (C III, s. 1062). Pelitköy *Burhaniye -Balıkesir; -Adana.

Çedene (Cannabis sativa): Kendir, kenevir tohumu. (C III, s. 1105). Çıkrık *Mecitözü -Çorum; -Sinop; *Merzifon -Amasya; -Tokat; Tamzara *Şebinkarahisar -Giresun; *İğdir -Kars; Cinis *Aşkale, *Pasinler, Mördülük -Erzurum; *Refahiye ve çevresi -Erzincan; -Ağrı; *Erciş -Van; -Bitlis; Besire -Siirt; *Kulp -Diyarbakır; -Urfa; Karaözü *Gemerek, *Kangal, *Gürün, *Yıldızeli, *Divriği -Sivas; Gökdere, Çulhalı *Akdağmadeni, *Boğazlayan -Yozgat; *Bünyan, Zencidere -Kayseri; *Bor -Niğde; Akçaviran -Konya; -Adana.

Çetlevik/Çetlevuk (Corylus avellana): Fındık (C III, s. 1151).Çilehane *Reşadiye -Tokat; *Kozan -Adana.

Çilpek (Polygonum bistorta/ Cynodon dactylon): Çalı çırpı (C III, s. 1237). Büyükçaylı *Dörtöl -Hatay; Küçükçaylı -Adana .

Çöşsek⁴: Olgunlaşmamış, iki kanatlı pamuk kozası (C III, s. 1296). -Adana.

Çulluk (Consolida orientalis): Meyvası müşil yerine kullanılan bir çeşit ağaç (C III, s. 1303). -Adana.

Dardahan (Eltis tournefortii): Çitlembik ağacı ve meyvesi (C IV, s. 1324). -Adana; Budabağı -Çorum.

Dibiz (Allium cepa): Kuru soğan (C IV, s.1480). *Kozan ve köyleri -Adana.

⁴ Çöşsek başta olmak üzere *kütlü*, *kekiç*, *pür*, *toru*, *toruk* vb. adlar bitki adı olmamakla birlikte bitkilerin çeşitli aşamalarını veya özelliklerini ifade ettikleri için bitki adlarıyla ilişkili olarak bu listede yer almıştır.

- Dilmit:** Erken olgunlaşan bir çeşit siyah üzüm, dimnit (C IV, s. 1498). Ey-mir *Bozdoğan -Aydın; -Adana; *Mut köyleri, *Silifke, *Mersin -İçel; Kaya *Fethiye -Muğla; İşgöbü -Kayseri.
- Dosdoden:** Kokulu küçük kavun (C IV, s. 1567). Tepecikören *Kozan -Adana.
- Dökülgen:** Beyaz ince kabuklu akparmak da denilen bir çeşit üzüm (C IV, s. 1574). Berak, -Gaziantep; *Ermenek, Kadınağıl *Hadım -Konya; Gâvurdağı *Cebelibereket -Adana.
- Eryeten:** Beyaz incirden daha büyük ve sivrice, yeşil renkli bir cins incir (C V, 1779). -Adana.
- Favlak:** (Juglans regia): Yeşil kabuklu ceviz (C V, s. 1840). Kürkçüler -Adana.
- Geliç** (Sorghum halepense): Ayrık otu cinsinden, zehirli, kökü derinlere kadar giden boğumlu bir çeşit ot (C VI, s. 1977). -Urfa; *Nizip, *Kilis -Gaziantep; -Maraş; Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı, *Antakya -Hatay; Görmel *Ermenek -Konya; Kürkçüler *Kadirli -Adana.
- Gelineli** (Papaver): Gelinlik çiçeği (C VI, s. 1980). Çığrı *Dinar -Afyon; Honaz -Denizli; *Bergama -İzmir; Allahdeyen *Salihli -Manisa; Kuzköy *Akkuş -Ordu; Amik ovası Türkmenleri; *Reyhanlı -Hatay; Afşar aşireti, pazarören *Pınarbaşı -Kayseri; *Bahçe -Adana; *Mut ve köyleri -İçel.
- Gizir** (Nicotiana tabacum): Tütün tohumu (C VI, s. 2087). *Kadirli -Adana.
- Gozlak:** Çalıya benzer yabanî bir ağaç (C VI, s. 2113). Karacavar *Osmaniye -Adana.
- Göbelek** (Morchella conica): Yenilen bir çeşit mantar (C VI, s. 2115). *Emirdağ -Afyon; Darıveren *Acıpayam -Denizli; Dombaylı -Manisa; Kocabergos *Erdek, *Bandırma -Balıkesir; Tokat; *Sivrihisar -Eskişehir; Günerdiğin -Çankırı; Gümüşhacıköy -Amasya; Yenitepe Ağrı; *Erciş -Van; *Ahlat -Bitlis; -Elâzığ; Polat *Akçadağ, Aşudu *Darende, *Arapkir, -Malatya; *Birecik, *Halfeti -Urfa; *Kilis, *Nizip -Gaziantep; Efsus *Elbistan, Çardak -Maraş; *Reyhanlı -Hatay; *Divriği, *Gürün, *Kangal -Sivas; -Yozgat; Üçem *Balâ; Ankara; Köşker, Köşektaş *Avanos -Kırşehir; *Bünyan ve çevresi, *Pınarbaşı -Kayseri; Asmasız -Niğde; *Koçhisar -Konya; Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye, *Bahçe, *Kozan -Adana; -İçel.

Göbelek: Ebegümebine benzeyen ve yemeği yapılan bir çeşit bitki (C VI, s. 2115). Kayışlı -Adana.

Göbelek (*Nicotiana tabacum*): Tütün tohumu (C VI, s. 2115). *Kadirli -Adana.

Gönen: Çam ağaçlarının üst dallarında yetişen ve ot bulunmadığı zamanlar keçilere yedirilen asalak bir bitki (C VI, s. 2154). *Saimbeyli -Adana.

Göz: Bağ çubuklarında yaprak ve filiz çıkan yer, tomurcuk (C VI, s. 2174). -Burdur; Honaz ve köyleri -Denizli; Dallica *Nazilli, *Bozdoğan -Aydın; *Alaşehir -Manisa; *Kandıra -Kocaeli; *Merzifon ve köyleri -Amasya; Bağlıca *Ardanuç -Artvin; *İğdir Kars; Hacııyas *Koyulhisar -Sivas; Köşker -Kırşehir; *Bor -Niğde; *Ermenek, Fariske Konya; *Osmaniye -Adana; *Mut ve köyleri, *Anamur -İçel; Yerkesik, *Fethiye ve köyleri, Pınarlıbelen *Bodrum -Muğla; *Lüleburgaz, Çavuşköy *Babaeski -Kırklareli.

Gügük (*Tulipa*): Lâle tomurcuğu (C VI, s. 2216). Bilanköy -Adana.

Günebakan (*Elianthus annuus*): Ayçiçeği (C VI, s. 2226). *Edremit, *Susurluk -Balıkesir; *Mudanya -Bursa, Samatya -İstanbul; Ergan -Erzincan; *Doğubayazıt -Ağrı; *Afşin -Maraş; Ağrakos; *Suşehri -Sivas; *Pınarbaşı -Kayseri; -Adana; *Anamur -İçel; Kaya *Fethiye -Muğla; *Saray ve köyleri -Tekirdağ.

Güngülü (*Papaver*): Gelincik (C VI, s. 2229). Kürkcüler -Adana.

Hambeles (*Myrtus communis*): Mersin ağacının meyvesi (C VII, s. 2265). -Rize; -Hatay; -Adana; -İçel.

Haraç (*Ceratonia siliqua*): Aşısız keçiboynuzu (C VII, s. 2282). *Gelendost, *Şarkikaraağaç -Isparta; Ağzıkaraca *Kozan -Adana; Buluklu *Mersin -İçel.

Harnıp⁵ (*Ceratonia siliqua*): Keçiboynuzu ağacı ve meyvesi (C XII, s. 4515). Afşar, Pazarören; *Pınarbaşı Kayseri; Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye Adana; *Kaş ve çevresi Antalya.

Hayıt (*Vitex agnus-castus*): Sıcak bölgelerde yetişen, kırmızı çiçekli, yaprağı zeytin yaprağına benzeyen, dallarından sepet yapılan bir çeşit ağaç (C VII, s. 2117). Çandır *Sütçüler, *Eğridir ve köyleri -Isparta; Bereketli *Tavas, Çıtak *Çivril -Denizli; *Sarayköy, Hamzabali, Sürez, *Bozdoğan -Aydın; Alanköy *Bayındır, *Bergama, *Ödemiş ve köyleri -İzmir;

⁵ 'Harnıp' adı *Osmaniye -Adana için 'kocayemiş ağacı ve meyvesi'ni de (C VII, s. 2293) karşılamaktadır.

*Edremit ve çevresi -Balıkesir; *Taşova -Amasya; *Ermenek ve köyleri -Konya; Kürkçüler -Adana; *Mut ve köyleri, *Silifke ve köyleri -İçel; *Fethiye ve köyleri, *Milas -Muğla.

Hetif: Salkımdan düşen yaş üzüm taneleri (C VII , s. 2350). *Göksun, *Afşin ve köyleri-Maraş; *Kadirli, *Osmaniye -Adana.

Hompur (*Solanum tuberosum*): Patates (C VII, s. 2400). Ağzıkaraca *Kozan -Adana.

Hoppak (*Citrus sinensis*): Portakal (C VII, s. 2444). -Adana ve köyleri.

Ispatan (*Nasturtium officinale*): Yabani tere (C VII, s. 2493). Honaz ve köyleri -Denizli; *Kilis -Gaziantep;-Maraş; Erzin *Dört Yol -Hatay; *Bahçe, *Osmaniye -Adana; Aslanköy *Mersin -İçel.

Kabarcık: İnce kabuklu, yuvarlak, beyaz, çekirdekli bir çeşit üzüm (C VIII, s. 2581). *Afşin -Maraş; -Gaziantep; *Osmaniye -Adana.

Kekiç: Pamuk kozasının kabuğu (C VIII, s. 2723). -Adana.

Kelem (*Brassica oleracea*): Lahana (C VIII, s. 2727). Bağlılı *Gelendost, *Yalvaç -Isparta; Demirkapı *Susurluk -Balıkesir; -Kütahya; *Mudanya -Bursa; -Bilecik; *Sivrihisar -Eskişehir; İğneciler *Mudurnu -Bolu; *Safranbolu -Zonguldak; Peşman *Daday -Kastamonu; *Kurşunlu -Çankırı; -Çorum; *Boyabat -Sinop; -Samsun; *Merzifon -Amasya; Karkıncık *Artova -Tokat; Piraziz *Nefsiköseli *Görel -Giresun; Kaptanpaşa *Çayeli -Rize; *İğdir, Bayburt *Sarıkamış -Kars; *Erciş -Van; -Bitlis; -Malatya; *Andırın -Maraş; Hacıilyas *Koyulhisar -Sivas; *Sorgun -Yozgat; *Kalecik, *Güdül -Ankara; -Niğde; *Ermenek -Konya; *Kozan -Adana; Çakılar -Muğla.

Kendirik (*Cannabis sativa*): Kenevir (C VIII, s. 2742). -Konya; Çığışar *Kadirli -Adana; *Mut -İçel.

Kernep/Kernip (*Lagenaria siceraria*): Sukabağı (C VIII, s. 2756). -Malatya; *Reyhanlı ve Amikovaşlı Türkmenleri *Antakya -Hatay; -Adana.

Keşir (*Daucus carota*): Havuç (C VIII, s. 2771). İshaklı *Bolvadin -Afyon; Uluğbey *Senirkent, Senir; *Keçiborlu -Isparta; Başpınar *Tefenni, -Burdur; Sarımahmutlu *Buldan, Çöplü *Çivril, Honaz -Denizli; Umurlu -Aydın; -İzmir; İnikli *İznik -Bursa; Namr *Söğüt, Pazarcık, *Bozhüyük -Bilecik; *Karamürsel -Kocaeli; -Bolu; Akhisar *Geyve -Sakarya; *İğdir ; Kars; -Erzurum; -Urfa; Şabanözü *Polatlı, *Nallıhan, *Ayaş, *Güdül -Ankara; Kızılviran *İncesu, Zencidere -Kayseri;

-Konya; *Karaisalı -Adana; *Tarsus, Emirler -İçel; *Elmalı -Antalya; Karaağaç -Edirne.

Kındıra⁶ (*Imperata cylindrica*): Bir çeşit kamyş (C VIII, s. 2808). *Bolvadin -Afyon; Başpınar Tefenni -Burdur; Şamandıra *Kartal -İstanbul; *Kargı -Çorum; -Erzincan; -Adana.

Kırksınır (*Plantago lanceolata/major*): Yaraları iyileştirmek için kullanılan, yaprakları damarlı bir ot (C VIII, s. 2830). Kürkçüler -Adana.

Kırlangıç: Portakal büyüklüğünde ve kavun biçiminde, kokulu, sarı ya da yeşil kabuklu meyvesi olan bir bitki (C VIII, s. 2831). Karakuyu, Dirmil, Çapak *Torbalı -İzmir; -Adana *Milas -Muğla.

Kırt kırt (*Daucus carota*): Havuç (C VIII, s. 2838). -Adana.

Kıska (*A. ascalonicum*): Arpacık soğanı (C VIII, s. 2842). *Emirdağ -Afyon; *Zincirlikuyu -İstanbul; Çilehane *Reşadiye, *Niksar, *Zile -Tokat; -Trabzon; -Gümüşhane; *Hozat -Tunceli; *Ağın -Elâzığ; -Urfa; *Nizip -Gaziantep; *Afşin ve köyleri -Maraş; *Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri -Hatay; *Divriği, *Gemerek, *Şarkışla ve köyleri -Sivas; -Ankara *Zencidere, *Pınarbaşı -Kayseri; *Mucur -Kırşehir; *Bor -Niğde; -Konya; Araplar,; *Kadirli, *Pozantı -Adana; *Mut ve köyleri -İçel.

Kinez (*Juglans regia*): Ceviz (C VIII, s. 2944). -Adana.

Kocabaş (*Beta vulgaris*): Pancar, şeker pancarı (C VIII, s. 2891). *Urfa -İzmir; -Balıkesir ve çevresi; Mamıca *Orhangazi -Bursa; -Kastamonu; *Sungurlu -Çorum.; *Çerkeş -Çankırı; *Boyabat -Sinop; Sıralı *Kavak -Samsun; -Amasya; *Zile, Karakaya -Tokat; Horzaf *Şiran -Gümüşhane; -Kars; -Erzurum; -Erzincan; -Urfa; -Maraş; Çöplü *Gürün, Hacıilyas *Koyulhisar -Sivas; -Yozgat; Koyunbaba *Kalecik, Gürcü *Kızılcahamam -Ankara; *Kozan, *Osmaniye -Adana; *İncesu -Kayseri; -Muğla.

Koca buğday: İri taneli, yumuşak ve sarımsı bir çeşit buğday (C VIII, s. 2891). Çığırı; *Dinar -Afyon; Söğüt, Honaz -Denizli; Kırıklı -Adana; Güzelsu, Ormana *Akseki -Antalya.

Koyungözü (*Matricaria chamomilla*): Papatya (C VIII, s. 2944). -İstanbul; *Çerkeş -Çankırı; *Mecitözü -Çorum; *Vezirköprü -Samsun; Sulusaray *Artova, Kızılköy -Tokat; Salman, Kuz *Akkuş -Ordu; *Tirebolu -Giresun; -Malatya ve çevresi; Tombak, Tepebaşı *Göksun, *Elbistan, *Afşin Maraş; Eşke *Divriği, *Gemerek, *Şarkışla, Hacıilyas, *Ko-

⁶ Bu bitki adı Gâvurdağı *Osmaniye -Adana'da 'eğrelti otu' (C VIII, s. 2808) olarak da ifade edilmektedir.

yulhisar -Sivas; Boymul, Yozgat; *Bünyan -Kayseri; Faydalı *Kozan -Adana.

Koz (*Juglans regia*): Ceviz (C VIII, s. 2944). Kasımlar *Eğirdir -Isparta; *Sarayköy -Denizli; Ayaş *Bergama -İzmir; *Kırkağaç -Manisa; *Edremit -Balıkesir; *Bayramıç, -Çanakkale; *Mustafa Kemal Paşa -Bursa; -Bilecik; *Gebze, *Gölcük, *İzmit -Kocaeli; *Düzce -Bolu; -İstanbul; -Kastamonu; -Çorum; -Trabzon; *Siverek -Urfa; *Kilis, Sam -Gaziantep; *Pazarcık, *Göksun, Varyanlı, -Maraş ve çevresi; Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı; *Antakya -Hatay; -Kayseri ve çevresi; *Bor -Niğde; Gâvurdağı *Osmaniye, *Kozan Adana; İshaklar *Gülнар -İçel; *Akseki, *Elmalı, *Korkuteli -Antalya; Ahiköy -Muğla; Kumbağ -Tekirdağ; Kerkük.

Kumbur (*Solanum tuberosum*): Patates (C VIII, s. 3000). *Maçka -Trabzon; Fiğnese *Develi -Kayseri; Eflak-Adana.

Kurmut (*Pyrus pyrastrer*): Yaban armudu (C VIII, s. 3008). *Kadirli -Adana; *Manavgat -Antalya; Kürkçüler -Adana.

Küşne (*Vicia ervilia*): Burçak (C VIII, s. 3052). Alishar *Merzifon -Amasya; *Bayburt -Gümüşhane; -Kars; -Erzincan; *Doğubeyazıt -Ağrı; *Hozat -Tunceli; -Elâzığ; *Arapkir -Malatya; *Nizip, -Gaziantep; Varyanlı *Afşin -Maraş; *Reybanlı, *Antakya -Hatay; Birestik *Divriği, *Kangal -Sivas; *Kaman -Kırşehir; Mustafabeyli *Bahçe, *Kadirli -Adana.

Kütlü (*Gossypium herbaceum/hirsutum*): Çekirdekli pamuk (C VIII, s. 3054). -Adana; *Mut köyleri -İçel.

Leylim (*Citrus limonum*): Tatlı limon (C IX, s. 3075). Kazan göçmenleri *Pendik -İstanbul; -Adana; *Silifke -İçel.

Mamık: Bir çeşit kara üzüm (C IX, s. 3115). -Adana.

Mantıvar (*Helichrysi flos*): Kulak ağrısını geçirmek için kullanılan, çiçekleri güzel kokulu ve sarı renkli bir kır bitkisi (C IX, s. 3126). -Adana.

Maya (*Ficus carica*): İncir (C IX, s. 3139). Çataloluk, Bakırdağı *Develi -Kayseri; *Kozan, Başlamış, *Cebelibereket -Adana.

Meke (*Zea mays subsp. mays*): Mısır bitkisi ve tanesi (C IX, s. 4590). Yukarıdinek *Şarkıkaraağaç -Isparta; *İğdır -Kars; Varyanlı *Andırın -Maraş; *Seydişehir -Konya; Haruniye, *Kozan, *Kadirli -Adana.

Okluk (*Phragmites australis*): Bir çeşit saz, kamyş (C IX, s. 3275). *Kadirli, Tepecikören *Kozan -Adana.

Panadora (*Lycopersicon esculentum*): Domates (C IX, s. 3389). -Adana.

Paytaran (Achillea): İnce yapraklı, güzel kokulu bir bitki (C IX, s. 3417).
*Ermenek -Konya; Azaplı *Karaisalı -Adana.

Pazı (Quercus ithaburensis): Meşe ağacının meyvesi, palamut (C IX, s. 3417).
Höketçe *Saimbeyli -Adana.

Pazık (Beta vulgaris): Pancar (C IX, s. 3417). *Erciş -Van; *Ahlat -Bitlis;
-Adana.

Perpil: Kuşüzümü (C IX, s. 3431). Yeniköy, Yenice kale -Maraş; *Osmaniye
-Adana.

Perpil: Dağlarda yetişen yabanüzümü (C IX, s. 3431). Şükrüye *Ceyhan
-Adana; Namrun *Tarsus -İçel

Perpir: Kuşüzümü (C IX, s. 3431). -Maraş; -Adana.

Pevraz (Allium cepa): Soğan (C IX, s. 3437). İncirgediği *Karaisalı -Adana.

Peygamberarпасı: Kılçiksız ve kabuksuz, buğdaya benzer bir çeşit arpa (C IX, s. 3437). *Vezirköprü -Samsun; -Amasya; *Zile köyleri -Tokat;
*Güdül, *Ayaş -Ankara; -Konya; Kırıklı -Adana.

Peygamberbuğdayı: Yabanıl buğday (C IX, s. 3437), Kırıklı -Adana.

Pezik (Beta vulgaris): Pancar, şalgam (C IX, s. 3438). *Vezirköprü -Samsun;
Ficek *Reşadiye -Tokat; Bayadı -Ordu; Zil *Alucra, *Şebinkarahisar
-Giresun; Çepni *Gemerek, Maksutlu *Şarkışla -Sivas; *Pınarbaşı ve
köyleri, İsgöbü *İncesu -Kayseri; -Adana; *Mut köyleri -İçel.

Pıtırak (Xanthium): Dikenli tohumu insanların giysilerine, hayvanların tüy-
lerine yapışan bir ot (C IX, 3449). *Gelendost -Isparta; Salda *Yeşilova
-Burdur; Söğüt, Honaz, Yukarıseyit *Çal -Denizli; Dallica *Nazilli
-Aydın; *Bergama -İzmir; *Alaşehir -Manisa; Yeniköy, Demirkapı
*Susurluk -Balıkesir; Tokat -Eskişehir; *Kandıra -Kocaeli; *Düzce
-Bolu; *Akyazı çevresi -Sakarya; *Kuruşunlu -Çankırı; *Çarşamba
-Samsun; *Taşova, *Merzifon -Amasya; Karkıncık *Artova -Tokat;
Bayadı *Perşembe, Danışman *Fatsa, Sarıca *Gölköy -Ordu; *Alucra
-Giresun; Ergân -Erzincan; Musik *Tutak -Ağrı; *Afşin köyleri -Maraş
Maksutlu*Şarkışla, Hacıılyas, *Koyulhisar, Ağrakos *Suşehri -Sivas;
Afşar köyleri *Pınarbaşı -Kayseri; -Nevşehir; -Niğde ve köyleri; Çakal-
lı -Adana; Güzelsu *Akseki -Antalya; *Lüleburgaz -Kırıkkale.

Pür: Çam, ardıç, ladin ağaçlarının iğne gibi ince yaprakları (C IX, s. 3495).
Çığrı *Dinar -Afyon; *Eğridir köyleri -Isparta; Söğüt, Kösten, Kızılyer,
Honaz, Eziler *Güney, Yukarıseyit *Çal, *Sarayköy -Denizli; *Bergama
-İzmir; Numanoluk *Seyitgazi -Eskişehir; *İnebolu, Karabüzey*A-

raç -Kastamonu; -Çankırı; *Gerze, -Sinop; Bengü *Bafra -Samsun; *Merzifon ve köyleri -Amasya; *Şebinkarahisar, Piraziz, Nefsiköseli *Görel -Giresun; *Kilis -Gaziantep; -Maraş; Hacıilyas *Koyulhisar -Sivas; Keşanuz *Kızılcahamam, Çanlı *Ayaş -Ankara; Kayapınar, Mastat *Karaman -Konya; Gâvurdağı *Cebelibereket, İncirlik *Bahçe -Adana; Meydan *Mut köyleri, *Mersin köyleri -İçel; *Alanya -Antalya.

Pürçüklü (*Daucus carota*): Havuç (C IX, s. 3497). *Emirdağ -Afyon, Uluğbey *Senirkent, Büyükkabaca *Uluborlu -Isparta; *Bergama -İzmir; Kocaburgaz *Erdek -Balıkesir; Rumeli göçmenleri *Mudanya -Bursa; -Çorum ilçe ve köyleri; -Eskişehir; -Amasya; *Alucra -Giresun; -Gümüşhane; *Kağızman, *Ardahan -Kars; *Hasankale -Erzurum; -Erzincan; *Doğubeyazıt -Ağrı; -Diyarbakır; Kurucaova *Akçadağ, *Ağın -Elazığ; -Urfa; *Kilis -Gaziantep; -Maraş; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı -Hatay; Çepni *Gemerek, *Şarkışla ve çevresi, -Sivas; Külekçi, Çayıralan, Dişli *Sorgun -Yozgat; Ağın *Şereflikoçhisar, Armutlu, Faraşlı *Kalecik Ankara; Köşker -Kırşehir; Talaş, *Pınarbaşı ve çevresi, Tavlusun, Reşadiye, *İncesu, Erkilet, -Kayseri; Genezin, Şeydin, Sarılar *Avanos -Nevşehir; Bahçeli *Bor, *Ulukışla -Niğde; *Ermenek, *Ereğli -Konya; Çandırlar, Gâvurdağı *Cebelibereket -Adana.

Püren (*Calluna vulgaris*): Süpürgeotu (C IX, s. 3497). Kayı, Gönen -Isparta; Salda, Güney, Horoz, Karaköy *Yeşilova -Burdur; Kızılyer, Honaz *Çal, Oğuz *Acıpayam -Denizli; Muhipler *Gediz -Kütahya.

Püren (*Calluna vulgaris*): Sarı, kırmızı çiçek açan, ufak yapraklı, arıların çok sevdiği bir çeşit ot (C IX, s. 3497). İncirlik -Adana; *Mut, Civanyaylağı *Mersin -İçel; Dont -Muğla.

Sirken (*Portulaca oleracea*): Yabanıl semizotu (C X, s. 3646). Gönen, Çandır *Sütçüler, Bağlılı *Eğridir, *Atabey -Isparta; Çamköy *Göhlhisar -Burdur; *Çal -Denizli; Dalhca *Nazilli, eymir *Bozdoğan -Aydın; *Kuruşunlu -Çankırı; -Çorum; *Çarşamba -Samsun; *Merzifon -Amasya; Çepni *Gemerek -Sivas; *Güdül, Çanlı *Ayaş -Ankara; *Bor -Niğde; *Bozkır -Konya; Çığışar *Kadirli -Adana; *Marmaris -Muğla.

Sulfata ağacı (*Eucalyptus*): Okaliptüs ağacı (C X, s. 3691). -Adana.

Suluzırtlak (*Citrus limonum*): Limon (C X, s. 3693). -Burdur; -Kastamonu ve köyleri; -Çankırı; *Çarşamba -Samsun; *Merzifon -Amasya; -Trabzon; -Erzurum; *Gemerek -Sivas; *Beypazarı -Ankara; -Kayseri; -Niğ-

de; Doğanhisar *Akşehir -Konya; -Adana ve çevresi; *Alanya -Antalya; Ahiköy -Muğla.

Sülüklüpancar (Betavulgaris Cilla): Pazı, orum, makulatım (C X, s. 3709). -Gaziantep; Gâvurdağı *Osmaniye-Adana.

Şalak: Büyümemiş kavun, karpuz (C X, s. 3738). Bayat *Emirdağ -Afyon; Uluğbey, Yassıören *Senirkent, *Uluborlu -Isparta; *Urla -İzmir; -Bursa; Tokat -Eskişehir; Ovasaray *İskilip -Çorum; *Çarşamba -Samsun; *Merzifon köyleri -Amasya; *Zile -Tokat; *Mesudiye, *Ünye -Ordu; Erkinis *Yusufeli -Artvin; -Sivas ve çevresi; -Yozgat ve çevresi; Çanıllı *Ayaş, Üçem *Balâ, *Haymana -Ankara; Köşker -Kırşehir; -Nevşehir; -Kayseri çevresi; -Niğde; -Konya ve çevresi; -Adana; -İçel köyleri; -Muğla.

Şememe: Ekşimsi, küçük kavun (C X, s. 3741). Tokat -Eskişehir; Cenciğe -Erzincan; Çepni *Gemerek, Ağrakos *Suşehri -Sivas; -Niğde; -Adana.

Şıfan (Avena Sterilis): Yulaf (C X, s. 4724). Fakiekindiliği -Amasya; Varyanlı -Urfa; Afşar köyleri *Pınarbaşı -Kayseri; Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye Adana, Tepecikören *Kozan -Adana; *Mersin köyleri, *Mut köyleri -İçel.

Tefek Asma yaprağı (C X, s. 3901). -Adana ve köyleri; Hortu *Gülнар -İçel; Garipçe *Korkuteli -Antalya.

Tekesakalı (Asphodeline, Scorzonera, Trogopogon): Kırılarda yetişen, ince uzun püskül yapraklı, yenilebilir bir çeşit ot (C X, s. 3864). İğdecik, Bağlılı *Eğridir -Isparta; -Tokat; Bozan, Tokat -Eskişehir; *Ağın -Elâzığ; Hartlap-Maraş; Hacılıyas *Koyulhisar, Maksutlu*Şarkışla -Sivas; Kürkcü -Ankara; Bahçeli *Bor -Niğde; *Ermenek, *Bozkır, Batsa *Çumra -Konya; *Osmaniye -Adana; Arslanköy *Mersin, *Mut ve köyleri -İçel.

Tevriz (Lagenaria siceraria var. clavata): Karakabak (C X, s. 3903), Toprak-kale *Osmaniye -Adana.

Tiyek: Asma yaprağı (C X, s. 3901). *Osmaniye -Adana.

Topalak (Cyperus rotundus): Çayır otuna benzer bir çeşit bitki (C X, s. 3962). -Adana.

Toru: Yeni yetişen çam ağacı, fidan (C X, s. 3970). Kasımlar, Sofular *Eğridir, Sarıdris *Karaağaç, -Isparta; Çamlık *Bucak -Burdur; *Kemalpaşa ve köyleri -İzmir; Şehitoğlu *Kula -Manisa; Ceylân *Ulukışla -Niğde;

Halimiye *Ermenek -Konya; -Adana; *Gülнар, *Anamur -İçel; *Kaş -Antalya; Gülağzı, Çobansa *Fethiye -Muğla.

Toruk: Yeni yetişen çam ağacı, fidan (C X, s. 3970). Gerdeme *Kemalpaşa -İzmir; Bağlıca *Ardanuç, *Şavşat ve köyleri, *Yusufeli ve köyleri -Artvin; *Antakya -Hatay; Çataloluk *Develi -Kayseri; *Kozan, *Kadirli, -Adana; *Mersin ve köyleri -İçel.

Tossak (*Buxus sempervirens*): İşlenmeye elverişli, kaşık yapılabilen bir çeşit ağaç (C X, s. 3973). Çığışar *Kadirli -Adana.

Yalangı (*Verbascum*): Dağlarda biten ve süpürge yapılan bir ot (C XI, s. 4139). Dombaylı -Manisa; -Çorum; Bozhüyük *Göksun -Maraş; *Gürün -Sivas; Köşker -Kırşehir; *Bor -Niğde; *Kadirli, Endel, *Osmaniye -Adana.

Yarpız (*Mentha pulegium*): Yabannesesi (C XI, s. 4189). Koru *Dinar -Afyon; *Eğridir köyleri -Isparta; Dombaylı -Manisa; -Amasya; Bayburt *Selim -Kars; -Erzurum; *Afşin ve köyleri, *Elbistan -Manisa; *Antakya -Hatay; -Sivas; Pazarören; *Pınarbaşı -Kayseri; *Bor -Niğde; *Ermenek -Konya; *Osmaniye -Adana; Namrun *Tarsus, Civanyaylağı *Mersin, Gezende *Gülнар, *Mut ve köyleri, *Silifke -İçel; Güzelsu *Akseki -Antalya.

Yerotu (*Daucus carota*): Havuç (C XI, s. 4253). Oyaca *Sungurlu -Çorum; Ortaköy -Yozgat; Cemele, *Mucur -Kırşehir; *İncesu -Kayseri; *Bor -Niğde; -Konya; -Adana.

Yonuz eriği/yonuz erî (*Prunus divaricata*): Ekşi yaban eriği. (C XI, s. 4295). -Çorum; *Afşin -Maraş; *Güdül -Ankara; Turan -Kayseri; *Bor -Niğde; Gaziler *Hadım, Eğirler *Beyşehir -Konya; *Osmaniye -Adana; *Mersin köyleri -İçel.

Zamzalak (*Robinia pseudoacacia*): Akasya (C XI, s. 4148). Gâvurdağı *Osmaniye -Adana.

Zavrak (*Cucumis sativus*): Hıyar (C XI, s. 4352). -Isparta ve çevresi *Adapazarı -Sakarya; -Bolu; Acıkavak *Taşköprü -Kastamonu; -Çorum ilçe ve köyleri; *Havza -Samsun; *Taşova, Dinar *Artova -Tokat; *Fatsa -Ordu; Hacıilyas *Koyulhisar -Sivas; *Çayıralan, -Yozgat; Kuruçay *Çubuk, *Nallıhan -Ankara; Hisarcık, Erkilet *İncesu -Kayseri; Bahçeli *Bor -Niğde; *Seydişehir -Konya; Çandırlar *Feke -Adana.

Zeyrek (*Linum usitatissimum*): Keten tohumu (C XI, s. 4363). *Dinar -Afyon; Kasımlar *Gölpazarı -Bilecik; *Sivrihisar, Tokat -Eskişehir; *Bartın -Zonguldak; *Kurşunlu -Çankırı; *İskilip -Çorum; -Samsun; *Mer-

zifon -Amasya; *Niksar -Tokat; -Erzincan; -Sivas; -Yozgat; -Nevşehir; *Mucur -Kırşehir; İsgöbü, -Kayseri; *Bor -Niğde; -Konya; Bozdoğan, Kesmeburun; *Osmaniye-Adana; Pehlivan köy -Kırklareli.

Zincilip: İlkbaharda biten, yaprağı yenilebilen ve sarı çiçeği kumaş boyamada kullanılan bir ot (C XI, s. 4388). Azaplı *Kadirli -Adana.

2. Adana İli Ağzına Ait Bitki Adlarının Kavram Alanları

Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, konsept vb. şeklinde ifade edilen kavram, çeşitli unsurların niteliklerini zihnimizde temsil etmeye yarayan sembollerdir. Vardar'ın tanımına göre ise kavram, "ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge" olarak tanımlanmaktadır (Vardar 2002: 132). Dil biliminde, Alman dilcisi J. Trier'in dil alanı (Sprachfeld) adıyla uyguladığı yöntemeye göre kavramların değeri ancak kapladığı yerle ve öteki kavramlarla bağıntısına göre belirlenmektedir (akt. Aksan 1989: 524). Kavram alanı ya da kavramsal alanı ise "birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlamlıların, içinde düşünüldükleri alan" olarak tanımlamak mümkündür (Aksan 1989: 524). Kavram alanı "bir sözlüksel alanda anlatımını bulan anlamsal alanın dış gerçeklik düzlemindeki kavramsal karşılığı" olarak da ifade edilmektedir (Vardar 2002: 132).

Derleme Sözlüğü'nde Adana ve çevresi için tespit edilen bitki adlarını, temsil ettikleri ve karşılık geldikleri bitkiler bakımından tasnif etmek⁷ mümkündür. Bu doğrultuda incelenen bitki adlarının meyve, ot, ağaç, sebze, çiçek, tahıl, tohum, tomurcuk, yaprak vb. olmak üzere geniş bir kavram alanına sahip oldukları görülmektedir. Buna göre incelenen 109 bitki adının 35'inin meyveleri, 12'sinin çeşitli sebze türlerini, 10'unun ağaç türlerini, 28'inin bazı hastalıkların tedavisinde veya çeşitli nesnelere yapılarında kullanılan birtakım otları, çeşitli çalı ve yaprak türlerini temsil ettiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan incelenen bitki adlarından 7'si tahıl ve baklagilleri, 7'si tohum-tomurcuk ve yaprakları, 5'i ise bazı çiçek türlerini karşılamak için kullanılmıştır. Bunların haricinde geriye kalan 5 bitki adı ise tanımı açıklayıcı olmadığı ve bitkiden ziyade bitkinin çeşitli aşamalarını veya özelliklerini ifade ettiği için herhangi bir kavram alanına dahil edilmemiş, 'diğer bitki adları' başlığı altında incelenmiştir. Bu verilerden hareketle, *Derleme Sözlüğü*'nde Adana ve çevresine ait ağızlar için kaydedilen bitki adlarının, en çok çeşitli meyve türlerini karşılamak üzere kullanıldığı görülmüştür.

⁷ Bitkileri kavram alanları açısından çeşitli başlıklar altında sınıflandırırken TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünde (<https://sozluk.gov.tr/>) sebze, meyve, ot vb. için yapılmış olan tanımlar esas alınmıştır. Bunun yanı sıra botanikçilerin görüşlerinden de yararlanılmıştır.

Meyve Adları

Üzüm: Dilmit (*erken olgunlaşan bir çeşit siyah üzüm, dimnit*); dökülgen (*beyaz ince kabuklu akparmak da denilen bir çeşit üzüm*); günebakan (*ayçiçeği*); hetif (*salkımdan düşen yaş üzüm taneleri*); kabarcık (*ince kabuklu, yuvarlak, beyaz, çekirdekli bir çeşit üzüm*); mamık (*bir çeşit kara üzüm*); perpil (*kuşüzümü*); perpil (*dağlarda yetişen yabanüzümü*); perpir (*kuşüzümü*).

Kavun-Karpuz: Dosdoden (*kokulu küçük kavun*); şalak (*büyümemiş kavun, karpuz*); şememe (*ekşimsi, küçük kavun*).

Havuç: Keşir, kırt kırt, pürçüklü, yerotu (*havuç*).

Domates: Baladura, panadora (*domates*).

Limon: Leylim (*tatlı limon*); suluzırtlak (*limon*).

Keçiboynuzu: Haraç (*aşısız keçiboynuzu*); harnıp (*keçiboynuzu ağacı ve meyvesi*).

Ceviz: Kinez, koz (*ceviz*); favlak (*yeşil kabuklu ceviz*).

Diğer Meyve Adları: Çetlevik (*findık*); dardahan (*çitlembik ağacının meyvesi*); hambeles (*mersin ağacının meyvesi*); hoppak (*portakal*); kernep/kernip (*sukabağı*); kurmut (*yaban armudu*); yonuz eriği/yonuz erî (*ekşi yaban eriği*); pazı (*meşe ağacının meyvesi, palamut*); tevriz (*karakabak*); zavrak (*hiyar*).

Sebze Adları

Soğan: Dibiz (*kuru soğan*); kıska (*arpacık soğanı*); pevraz (*soğan*).

Patates: Hompur, kumbur (*patates*).

Pancar: Kocabaş, pazık, pezik (*pancar*).

Diğer Sebze Adları: Ağcebek/acebek (*börülce*); kelem (*lahana*); sülüklüpancar (*pazı, orum, makulatum*). göbelek (*ebegümebine benzeyen ve yemeği yapılan bir çeşit bitki*).

Ağaç Adları

Çam: Toru, toruk (*yeni yetişen çam ağacı, fidan*).

Diğer Ağaç Adları: Ağan ağacı (*zakkum*); andız (*yaprakları dikenli olan bir çeşit ardıç*); çulluk (*meyvası müşil yerine kullanılan bir çeşit ağaç*); dardahan (*çitlembik ağacı*); harnıp (*kocayemiş ağacı ve meyvesi*); hayıt (*sıcak bölgelerde yetişen, kırmızı çiçekli, yaprağı zeytin yaprağına ben-*

zeyen, dallarından sepet yapılan bir çeşit ağaç); sulfata ağacı (*okalip-tüs ağacı*); tossak (işlenmeye elverişli, kaşık yapılabilen bir çeşit ağaç).

Çiçek Adları

Papatya: Babaçça, koyungözü (papatya).

Diğer Çiçek Adları: Gelineli (*gelinlik çiçeği*); güngülü (*gelincik*); zamzalak (*akasya*).

Ot-Çalı-Yaprak Adları

Ot Adları: Cibille (*semizotu*); geliç (*ayrık otu cinsinden, zehirli, kökü derinlere kadar giden boğumlu bir çeşit ot*); gozlak (*çalıya benzer yabani bir ağaç*); gönen (*çam ağaçlarının üst dallarında yetişen ve ot bulunmadığı zamanlar keçilere yedirilen asalak bir bitki*); ıspatan (*yabani tere*); kendirik (*kenevir*); kındıra (*eğrelti otu*); kırksınır (*yaraları iyileştirmek için kullanılan, yaprakları damarlı bir ot*); mantıvar (*kulak ağrısını geçirmek için kullanılan, çiçekleri güzel kokulu ve sarı renkli bir kır bitkisi*); okluk (*bir çeşit saz, kamış*); paytaran (*ince yapraklı, güzel kokulu bir bitki*); pıtıtrak (*dikenli tohumu insanların giysilerine, hayvanların tüylerine yapışan bir ot*); püren (*süpürgeotu*); püren (*sarı, kırmızı çiçek açan, ufak yapraklı, arıların çok sevdiği bir çeşit ot*); sirken (*yabani semizotu*); topalak (*çayır otuna benzer bir çeşit bitki*); tekesakalı (*kırlarda yetişen, ince uzun püskül yapraklı, yenilebilir bir çeşit ot*); yalangı (*dağlarda biten ve süpürge yapılan bir ot*); yarpız (*yabannanesi*); zincilip (*ilkbaharda biten, yaprağı yenilebilen ve sarı çiçeği kumaş boyamada kullanılan bir ot*).

Çalı Adları: Boruk (*dağlarda yetişen, kokulu, süpürge ve yakacak olarak kullanılan çalı, ot*); boruk (*katırtırnağı*); cılıpırlı (*bir çeşit çalı*); çaltı diken (*diken, çalı*); çilpek (*çalı çırpı*).

Yaprak Adları: Tiyek- tefek (*asma yaprağı*); pür (*çam, ardıç, ladin ağaçlarının iğne gibi ince yaprakları*).

Tahıl-Baklagil Adları

Buğday: Bozteftik (*kısa ve boz kılçıklı, yufkası ince açılan buğday*); koca buğday (*iri taneli, yumuşak ve sarımsı bir çeşit buğday*); peygamber-buğdayı (*yabani buğday*).

Diğer Tahıl-Baklagil Adları: Ağcebek (*beyaz kuru fasulye*); küşne (*burçak*); meke (*mısır bitkisi ve tanesi*); peygamberarпасı (*kılçiksız ve kabuksuz, buğdaya benzer bir çeşit arpa*); şıfan (*yulaf*).

Tohum-Tomurcuk Adları

Tütün: Gizir - göbelek (*tütün tohumu*).

Diğer Tohum Adları: Çedene (*kendir, kenevir tohumu*); zeyrek (*ketentohumu*).

Tomurcuk Adları: Çöşşek (*olgunlaşmamış, iki kanatlı pamuk kozası*); göz (*bağ çubuklarında yaprak ve filiz çıkan yer, tomurcuk*); gügük (*lâle tomurcuğu*).

Diğer Bitki Adları

Göbelek (*yenilen bir çeşit mantar*); kekiç (*pamuk kozasının kabuğu*); kındıra (*bir çeşit kamış*); kırlangıç (*portakal büyüklüğünde ve kavun biçiminde, kokulu, sarı ya da yeşil kabuklu meyvesi olan bir bitki*); kütlü (*çekirdekli pamuk*).

SONUÇ

Bitki adları başta olmak üzere söz varlığına dair önemli veriler içeren *Derleme Sözlüğü*, Adana ili ağzına ait bitki adları açısından da incelemeye değer dil malzesi sunmaktadır. Dar kapsamda yalnızca Adana ve çevresine ait bitki adlarının ele alındığı bu çalışmada, söz konusu bitki adlarının diğer illere ait ağızlardaki varlığı sorgulanmış ve bu bitki adlarının kavram alanları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Derleme Sözlüğü'nde taranan Adana ili ağzı kayıtlarına göre, incelenen 109 bitki adının büyük bir kısmının Adana dışında diğer illere ait ağızlarda da var olduğu görülmüştür. Bu bitki adlarından 25'inin hem Adana'nın çevre ve köylerinde hem de Adana dışında diğer ağız bölgelerine ait illerde farklı bitkilere karşılık geldiği saptanmıştır. Örneğin dilmit, Adana ili ağzında bir üzüm türünü ifade ederken Muğla'da bir zeytin türünü karşılamak üzere kullanılmıştır. Yani iki ayrı bölgenin ağzında aynı adla var olan bir bitki adı, birbirinden farklı iki ayrı kavram alanına dâhil edilebilecek iki ayrı bitkiyi temsil etmiştir. Yine Adana ili ağzı kayıtlarında yer alan "ağan ağacı, cibille, çulluk, dosdoden, eryeten ve gügük" başta olmak üzere toplamda 38 bitki adının yalnızca Adana ve çevresine bağlı ilçe ve köylerde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan "boruk, bozteftik, çaltı diken ve çetlevik" gibi bazı bitki adlarının da Adana ve çevresine ait ağızlar başta olmak üzere pek az ilde var olduğu görülmüştür.

Adana ili ağzına ait bitki adlarına, değerlendirildikleri kavram alanlarına göre meyve, sebze, ağaç, çiçek, ot-çalı-yaprak, tahıl-baklagil, tohum-tomurcuk ve diğer bitki adları olmak üzere toplam 8 başlık altında yer verilmiş ve bu bitki adlarının çoğunlukla çeşitli meyve türlerini temsil ettikleri saptanmıştır.

Bazı bitkileri ifade etmek için kimi zaman birden fazla bitki adının kullanıldığı tespit edilmiştir. Havuç için keşir, kırt kırt, pürçüklü, yerotu; patates için kumbur, hompur; ceviz için koz ve kinez; pancar için pazık, pezik ve yeni yetişen çam fidanı için de toru, toruk gibi aynı bitki için birden fazla adlandırmanın tercih edilmiş olması bu durumu açıkça örneklemektedir. Bitki türleri açısından zengin olan Türkiye’de, bitki adlarının bitki türlerinden çok daha zengin olduğu göz önünde bulundurulursa bu durumun yalnızca Adana ili ağızı için değil, diğer birçok ağız bölgesi için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynaklar

- Aksan, D. (2004), *Türkçenin Sözcükleri*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Baytop, T. (1994), *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Güneş, B. (2018), “Derleme Sözlüğüne Göre Trabzon, Rize ve Artvin İllerine Ait Bitki Adlarının Kavram Düzeyi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (56).
- Mamikoğlu, N. C. (2017), *Türkiye’nin Ağaçları ve Çaluları*, NTV.
- Önler, Z. (2004), “XIV-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları”, *Ke-bikeç*, 18, 273-302. Özmen, M. (2010), “Hatay-Erzin Başlamış Köyünden Derlenen Bitki Adları”, *Erdem*, 58, 255-268.
- Tuzlacı, E. (2011), *Türkiye Bitkileri Sözlüğü*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-XII*, (1993), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, F. (2006), *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları I: Giriş, İnceleme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, F. (2006), *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları II: Metinler, Sözlük, Dizinler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erişimler

- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi ve saati: 17.09.2019 - 21.00)
- <https://www.bizimbitkiler.org.tr/v2/index.php> (Erişim tarihi ve saati: 23.11.2019 - 20.09)
- <http://www.bizimcicekler.org.tr/> (Erişim tarihi ve saati: 23.11.2019 - 20.15)

